

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2011

MEMORANDAMU

MARAGA: 100

Memorandamu uyu u na masiatari a 11.

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA MAANEA (50)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80 – 100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha ntha 70 – 79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60 – 69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50 – 59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40 – 49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30 – 39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0 – 29%
ZWI RE NGOMU NA VHUPULANI (NV) (MARAGA: 30)	<u>24 – 30</u> -Zwi re ngomu ndi zwa mathakheni, nahone zwa vhusiki ha nthesa. -Mihumbulo i a tokonya nahone yo vhibva. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a si na vkhakhi na khathihi, a kumedzeaho.	<u>21 – 23½</u> -Zwi re ngomu ndi zwa mathakheni nahone ndi zwa vhusiki ha ntha. -Mihumbulo ndi ya ntha nahone i a takadza. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea o lundwaho tshidele, nahone a kumedzeaho.	<u>18 – 20½</u> -Zwi re ngomu ndi zwi pfalaho, zwo di farana. -Mihumbulo ndi i takadzaho, i a tendisea. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea avhudi, a kumedzeaho.	<u>15 – 17½</u> -Zwi re ngomu ndi zwo teaho, nahone zwo farana lwo linganelaho. -Mihumbulo i takadzaho i re na vhusiki vhu fushaho. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a fushaho, nahone a kumedzeaho.	<u>12 – 14½</u> - Zwi re ngomu zwo di linganela sa zwenezwo, hu na mavhaka a xedzaho vhutumani. -Mihumbulo kanzhi ndi yo teaho, fhedzi vhusiki ho tahedzwa. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a ndinganelo, o lundzedzeaho lwo linganelaho nahone a kumedzeaho.	<u>9 – 11½</u> -Zwi re ngomu zwiinwe a zwiho khagala, a zwo ngo farana. -Mihumbulo yo sekana, hunzhi i sokou dovhohola. -A zwo ngo swikelela u vha kha Luambo lwa Hayani, naho zwo di pulanwa/hu na mvetomveto. -Maanea ha ngo bveledzwa nga ndila i kumedzeaho.	<u>0 – 8½</u> - Zwi re ngomu a zwo ngo lulama na luthihi, a zwo ngo lundzedzana. -Mihumbulo yo tapanyedzwa, yo sokou dovhohola. - U pulana na/kana mvetomveto a zwi fushi, kana a zwiho. -Maanea aya ha nekedezi/kumedzei.
LUAMBO, TSHITAILA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 15)	<u>12 – 15</u> -U sumbedza vhudzivha ho goḏombelaho ha ndeme ya luambo. -Luambo, zwiḡa zwa u vhala zwo shumiswa zwone-zwone. -U shumisa luambo lwa nthesa lwa kuambe/ maambe. -Munanguludzo u	<u>10½ – 11½</u> - U sumbedza vhudzivha ho dziaho ha ndeme ya luambo. -Luambo, zwiḡa zwa u vhala zwo shumiswa hu si na vkhakhi, u kona u shumisa luambo lwa kuambe/ maambe. -Munanguludzo wa maipfi wo	<u>9 – 10</u> -Hu na vhutanzi ha vhudzivha ha luambo. - Luambo na zwiḡa zwa u vhala hunzhi a zwi na vkhakhi. - Munanguludzo wa maipfi wo tea tshibveledzwa. - Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo tea thoho ya mafhungo.	<u>7½ – 8½</u> -Huiḡe u vhonala ha vhudzivha ha luambo zwi hone. -Luambo ndi lwa misi, zwiḡa zwo shumiswa lu fushaho. - Munanguludzo wa maipfi u a fusha. - Tshitaela, thounu na redzhisitara nga u angaredza zwi di anana na thodea.	<u>6 – 7</u> -Vhudzivha ha luambo ho sekana. -Luambo a lwo ngo vhibva, na zwiḡa zwa u vhala huiḡe a zwo ngo shumiswa nga ndila yone. -Munanguludzo wa luambo ndi wa fhasi. - Tshitaela, thounu na redzhisitara zwi	<u>4½ – 5½</u> -Luambo na zwiḡa zwa u vhala zwo khakhea. -Munanguludzo wa maipfi wo shaedzwa. - Tshitaela, thounu na redzhisitara a zwo ngo tea. -Ho ḡala vkhakhi, naho zwo di vhalululwa na u sedzululwa	<u>0 – 4</u> -Luambo na zwiḡa zwa u vhala zwo khakhea tshothe. -Munanguludzo wa maipfi a wo ngo tea na luthihi. -Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo liana tshothe. -Ho ḡalesa vkhakhi na ndado, nahone a hu vhonali vhutanzi ha

	sa vhambedzwiho/ wa nthesa wa maipfi, zwo vhibva vhukuma. -Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo tea tshothe thoho ya mafhungo. -A hu na vhukhakhi na vhuthihi nga murahu ha u sedzuluswa na u vhalululwa ha mushumo.	vanganywa lwa vhusiki. - Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo tea thoho ya mafhungo. -Hunzhi a hu na vhukhakhi nga murahu ha u sedzuluswa na u vhalululwa ha mushumo.	- Kanzhi a hu na vhukhakhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.	dza thoho ya mafhungo. - Hu di vha na vhukhakhi vhu si gathi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.	shaedza ndunzhendunzhe. -Hu na vhukhakhi ho vhalaho naho ho di vha na u vhalulula na u sedzulusa.	zwiṭuku.	u vhalulula na u sedzulusa.
TSHIVHUMBEO (T) (MARAGA: 5)	<u>4 – 5</u> -Kubveledzelwe kwo faranaho/lunzhedze-aho kwa thoho. -Vhudodombedzi vhu tokonyaho ha nthesa. -Miṭala, dziphara zwo fhatwa lwa vhuṭali. -Vhulapfu/tshivhalo tsha maipfi zwi elana na ndaela dza thoho.	<u>3½</u> -Mafhungo o bveledzwa nga ndila yo faranaho. Hu na ndunzhendunzhe. - Miṭala, dziphara zwi a tevhelelea nahone zwo vangana. -Vhulapfu ho tea.	<u>3</u> -Vhunzhi ha zwidodombedzwa zwo bveledzwa. - Miṭala, dziphara zwo fhatea zwavhuḍi. - Vhulapfu ho tea.	<u>2½</u> -Dziṅwe dza mbuno na zwododombedzwa zwo bveledzwa. - Miṭala, dziphara zwo di khakhea huṅwe, fhedzi maanea a di sala a tshi pfala. -Vhulapfu ho ṭodou vha ho teaho.	<u>2</u> -Vhunzhi ha dzimbuno dzi hone. - Miṭala, dziphara zwo khakhea fhedzi maanea a sala a tsha di pfala. -Vhulapfu ho lapfesa/ pfufhifhalesa.	<u>1½</u> -Zwi re ngomu zwiṅwe a zwiho khagala, a zwo ngo farana. - Miṭala, dziphara zwi kha vhuimo ha fhasi. - Vhulapfu ho lapfesa/ pfufhifhalesa.	<u>0 – 1</u> -O liana na thoho. - Miṭala, dziphara zwo vhilingana, a zwi tevhelele. -Vhulapfu ho lapfesa/pfufhifhalesa u fhirisa mpimo.

KHETHEKAYO YA B: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI (30)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80 – 100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha nthā 70 – 79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60 – 69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50 – 59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40 – 49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30 – 39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0 – 29%
	<u>14½ – 18</u>	<u>13 – 14</u>	<u>11 – 12½</u>	<u>9 – 10½</u>	<u>7½ – 8½</u>	<u>5½ – 7</u>	<u>0 – 5</u>
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO (NVT) (MARAGA: 18)	-Ndivho yo dziaho tshothe ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala lwo rombaho/vhibvaho. -U tshimbila kha vhutala hone-hone, hu si na u bva kha thoho ya mafhungo. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana tshothe, nahone zwo tandavhudzwa vhukuma, zwidombedzwa zwothe zwi tikedza thoho ya mafhungo. -Hu na vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto, zwa mbo bveledza tshibveledzwa tshi si na vhukhaki na luthihi, tshi kumedzeaho. -Tshivhumbeo ndi tsho teaho lwa tshothe.	-U na ndivho yavhudisa ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala lwo rombaho/vhibvaho -U tshimbila kha vhutala hone-hone, hu si na u bva kha thoho ya mafhungo. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo tandavhudzwa zwavhudisa, zwidombedzwa zwothe zwi tikedza thoho. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho fhatwaho zwavhudi. -O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo nga ndila yone-yone.	-U na ndivho yo dziaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala – u fara vhutala, nahone u tou polika zwiutuku kha thoho ya mafhungo. -Hunzhi zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana, zwa tandavhudzwa, nahone zwidombedzwa zwinzhi zwi tikedza thoho. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi kumedzeaho, tshavhudi vhukuma. -O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.	-U na ndivho i fushaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U niwala – o di bvanana fhedzi nga u angaredza ha xedzi zwine thoho ya amba lini. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana nga ndila i fushaho, zwiwe zwa zwidombadzwa zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi fushaho, tshi kumedzeaho. -U shumisa muhumbulo u fushaho a tshi shumisa thodea dzo teaho dza tshivhumbeo tsha tshibveledzwa.	-U na ndivho yo linganelaho ya thodea dza tshibveledzwa. -Vhutala hawe kha u fhindula mushumo uyu vhu sumba ho sekana. -U niwala – u a xedza vhutala, zwi ambiwaho zwa ita zwi tshi liana huiwe. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana lwo linganelaho, zwiwe zwa zwidombedzwa zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho linganelaho, tsho faranaho nahone tshi kumedzeaho. -U na muhumbulo wo linganelaho wa thodea dza tshivhumbeo tsha	-U na ndivho ya fhasi ya thodea dza tshibveledzwa. -Phindulo yawe kha mushumo uyu i sumbedza hu na u shaedza vhukuma. -U niwala – u xedza vhutala, na zwi ambiwaho huiwe a zwi tsha pfala. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo liana, zwidombedzwa zwiutuku zwi tikedzaho thoho. -A zwo ngo lingana kha Luambo lwa Hayani, naho ho di vha na u pulana/ kana mvetomveto. -Tshibveledzwa a tsho ngo kumedzwa zwavhudi. Thodea dzo teaho dza tshivhumbeo a dzo ngo shumiswa – hu na u shaedza huhulu ha zwithu zwa ndeme.	-A hu na ndivho ya thodea dza tshibveledzwa. -Phindulo ya mushumo uyu i sumbedza u xedza tshothe vhutala. -U niwala – u liana na thoho, zwi ambiwaho hunzhi a zwi tsha pfala. Zwi re ngomu na mihumbulo a zwi elani, zwidombedzwa zwiutuku zwi tikedzaho thoho. -U pulana na/kana mvetomveto a zwi swikeleli/zwiho/ fushi na kathihi. -Tshibveledzwa itshi a tshi kumedzei. -A ho ngo shumiswa thodea dzo teaho dza tshivhumbeo.

					tshibveledzwa fhedzi hu na u tahedzwa ha zwithu zwa ndeme.		
LUAMBO, TSHITAE LA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 12)	10 – 12 - U shumisa zwivhumbeo zwone-zwone zwa girama, nga ndila yone, nahone zwo fhatwa lwa vhuṭali vhukuma. -Nḍivho ya maipfi yo tea tshoṭhe ndivho, vha ṭanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, ndivho na redzhisitara zwo tea tshoṭhe-tshoṭhe. -A hu na vhukhakhi na vhuthihi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	8½ – 9½ -Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi vhukuma, nahone nga ndila yone. -Nḍivho ya maipfi yo tea ndivho, vha ṭanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara zwo tea ṭhodea dza mushumo. -Hunzhi a hu na vhukhakhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	7½ – 8 -Mushumo wo fhatwa lwo dziaho, u a vhalea. -Nḍivho ya maipfi yo tea ndivho, vha ṭanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara hunzhi zwo tea. -Hunzhi a hu na vhukhakhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	6 – 7 -Mushumo wo fhatwa lu fushaho. Vhukhakhi vhu re hone a zwi khakhisi nyelelo ya mafhungo. -Nḍivho ya maipfi i a fusha zwi tshi kwama ndivho, vha ṭanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara zwo tea lu fushaho. -Hu na vhukhakhi vhu si vhunzhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho ṭodou vha vhu teaho.	5 – 5½ -Mushumo wo fhatwa lwo tou linganelaho. Hu na vhukhakhi ho vhalahonyana. -Nḍivho ya maipfi i fhasi nahone a ha dei tshoṭhe ndivho, vha ṭanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, redzhisitara na thouni zwo tea. -Hu na vhukhakhi ho vhalaho nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho lapfesa/ pfufhifhalesa.	4 – 4½ -Mushumo wo fhatwa lwa fhasi nahone zwi a konḍa u tevhelelea. -Nḍivho ya maipfi i ṭoda u lulamiswa nahone a i dei ndivho, vha ṭanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara a zwo ngo tea. -Ho ḍala vhukhakhi naho ho ḍi vha na u vhalulula na u sedzulusa. -Zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.	0 – 3½ -Mushumo wo fhatwa lwa fhasi nahone zwi konḍa vhukuma u tevhelelea. -Nḍivho ya maipfi i ṭoda ndulamiso zwi hone nahone a i dei ndivho. -Tshitaela, ndivho na vha ṭanganedzaho mafhungo a zwi anani/tshimbilelani na ṭhoho ya mafhungo. -Ho ḍalesa vhukhakhi na ndaḍo nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu – Zwo lapfesa/ pfufhifhalesa u fhirisa mpimo.

KHETHEKANYO YA C: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI (20)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80 – 100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha ntha 70 – 79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60 – 69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50 – 59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40 – 49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30 – 39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0 – 29%
	<u>10 – 12</u>	<u>8½ – 9½</u>	<u>7½ – 8</u>	<u>6 – 7</u>	<u>5 – 5½</u>	<u>4 – 4½</u>	<u>0 – 3½</u>
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO (NVT) (MARAGA: 12)	-Ndivho yo dziaho tshothe ya thodea dza tshibveledzwa. -U tana vhudzivha ho angalalaho vhukuma ha vhutsila ha u niwala. -Vhuiniwali ho rombaho/dziaho – mugudi u fara vhuṭala hone-hone, ha liani na thoho. -Zwi re ngomu na mihumbulo yawe zwo farana tshothe, zwo tandavhudzwa lwa nthesa, nahone zwidombbedzwa zwothe zwi tikedza thoho. -Vhuṭanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi si na vkhakhi na luthihi, nahone tshi kumedzeaho. -O bveledza/tana tshivhumbeo tsha mathakheni	-Ndivho yavhudisa ya thodea dza tshibveledzwa. -U tana vhudzivha ho angalalaho ha vhutsila ha u niwala. -Vhuiniwali ho rombaho/dziaho – mugudi u fara vhuṭala hone, ha liani na thoho ya mafhungo. -Zwi re ngomu na mihumbulo yawe zwo farana, zwa tandavhudzwa zwavhudisa, nahone zwidombbedzwa zwothe zwi tikedza thoho. -Vhuṭanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho fhatwaho zwavhudi, tshi kumedzeaho. -O shumisa milayo ya tshivhumbeo yo teaho nga ndila yavhudi vhukuma.	-Ndivho yo dziaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U tana vhudzivha zwaho kha nyimele dzo tandavhuwaho dza u niwala mishumo/zwibveledzwa. -U niwala – mugudi u fara vhuṭala hone, hu na u liana/xelana zwiṭuku na thoho. -Hunzhi zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana, zwa tandavhudzwa, na zwidombbedzwa zwinzhi zwi tikedza thoho. -Hu na vhuṭanzi ha u pulana na u sedzulusa zwo bveledza tshibveledzwa tshi kumedzeaho, tshavhudi vhukuma. -O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.	-Ndivho i fushaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U tana zwiṭwe zwa vhudzivha kha nyimele dzo tandavhuwaho dza u niwala mishumo/zwibveledzwa. -U niwala – mugudi u a xedza vhuṭala fhedzi zwa si khakhise thalutshedzo nga u angaredza. -Zwi re ngomu kha tshibveledzwa na mihumbulo zwo farana lu fushaho, zwiṭwe zwa zwidombbedzwa zwi tikedza thoho. -Vhuṭanzi ha u pulana na u sedzulusa zwo bveledza tshibveledzwa tshi fushaho, tshi kumedzeaho. -O shumisa mihumbulo u fushaho wa thodea	-Ndivho yo linganelaho ya thodea dza tshibveledzwa. Phindulo i shaedza vhuṭala. - U sumbedeza ndivho thukhu kha nyimele dzo tandavhuwaho dza vhuiniwali. -U niwala – mugudi u liana na thoho, thalutshedzo ya polika huiwe. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana lwo linganelaho, zwinwe zwa zwidombbedzwa zwi tikedza thoho. -Vhuṭanzi ha u pulana na u sedzulusa zwo bveledza tshibveledzwa tsho linganelaho, tshi kumedzeaho. - U na mihumbulo wo linganelaho wa	-Ndivho ya fhasi ya thodea dza tshibvumbbedzwa. Phindulo kha mushumo uyu i sumbedza vhuṭala vhusekene. -U sumbedza ndivho i shaedzaho kha nyimele dzo tandavhuwaho dza vhuiniwali. -U niwala – mugudi u liana na thoho, huiwe thalutshedzo ya polika. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwa tshibveledzwa a zwo ngo tou farana, zwidombbedzwa zwiṭuku zwi tikedzaho thoho. -A zwi tei Luambo lwa Hayani, naho ho pulaniwa na/ kana mvetomveto. Tshibveledzwa a tsho ngo kumedzwa zwavhudi. - Ho ngo shumisa	-A hu na ndivho ya thodea dza tshibveledzwa. -U shaedza ndivho kha nyimele dzo tandavhuwaho dza vhuiniwali. -U niwala – mugudi u liana na thoho, thalutshedzo hunzhi i a xela. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwa tshibveledzwa a zwi yelani, zwidombbedzwa zwiṭuku zwi tikedzaho thoho. -U pulana/ mvetomveto a zwi fushi. Tshibveledzwa a tshi kumedzei/fushi. -Ho ngo shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.

	vhukuma.			dza tshivhumbeo.	thoḁea dza tshivhumbeo – hu na huḁwe u shaedza.	milayo yo teaho ya tshivhumbeo.	
	<u>6½ – 8</u>	<u>6</u>	<u>5½</u>	<u>4 – 4½</u>	<u>3½</u>	<u>2½ – 3</u>	<u>0 – 2</u>
LUAMBO, TSHITAILA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 8)	-U shumisa zwivhumbeo zwone-zwone zwa luambo kha u ḁwala tshibveledzwa, nahone zwo fhatwa nga vhutsila vhuhulwane vhukuma. -Nḁivho ya maipfi yo tea tshoṁhe ndivho, vha ṁanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaila, thouni na redzhisitara zwo tea tshoṁhe. -Tshibveledzwa a tshi na vhukhakhi nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	-Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhuḁi vhukuma nahone nga ḁdila yone-yone. -Nḁivho ya maipfi yo tea vhukuma ndivho, vha ṁanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara zwo tea ndeme na thoḁea dza mushumo. -Tshibveledzwa hunzhi a hu na vhukhakhi nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	-Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhuḁi, nahone tshi a vhalea. -Nḁivho ya maipfi yo tea ndivho, vha ṁanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaila, thouni na redzhisitara hunzhi zwo tea. -Tshibveledzwa a tshi na vhukhakhi vhunzhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	-Tshibveledzwa tsho fhatwa lu fushaho. Vhukhakhi vhu re hone a vhu khakhisi nyelelo ya mafhungo. -Nḁivho ya maipfi yo tea ndivho, vha ṁanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara zwi a ḁi fusha. -Tshibveledzwa tshi ḁi vha na vhukhakhi vhu si vhunzhi nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu ho thoḁou vha ho teaho.	-Tshibveledzwa tsho fhatwa lwo linganelaho. Hu na vhukhakhi ho vhalaho. -Nḁivho ya maipfi yo shaedza nahone a i tei tshoṁhe ndivho, vha ṁanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara zwo tsela fhasi. -Tshibveledzwa tsho faredza vhukhakhi ho vhalaho nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu – zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.	-Tshibveledzwa tsho fhatwa nga ḁdila i shaedzaho/ya fhasi, nahone i a konḁa u tevhelelea. -Nḁivho ya maipfi i thoḁa huḁwe u lulamiswa, nahone a i tei ndivho, vha ṁanganedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara a zwo ngo tea. -Tshibveledzwa tsho ḁala vhukhakhi, naho ho ḁivha na u pulana/sedzulusa. -Vhulapfu – zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.	-Tshibveledzwa tsho fhatwa nga ḁdila ya fhasi/i shaedzaho vhukuma, nahone zwi tou konḁa tshoṁhe u tevhelelea. -Nḁivho ya maipfi i thoḁa u lulamiswa ho angalalaho vhukuma nahone a zwo ngo tea ndivho na khathihi. -Tshitaela, thouni na redzhisitara a zwi tshimbilelani na thoḁo. -Tshibveledzwa tsho ḁala vhukhakhi vhunzhi, na ḁḁaḁo i re khagala nga murahu ha u pulana na u sedzulusa. -Vhulapfu – zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.

KHETHEKANYO YA A: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUSIKI (MAANEA)**MBUDZISO I**

(Vha songo i shumisa kha u maka, yo tou itelwa u tandavhudza ndivho yavho)

1.1 MAANEA A MBULETSHEDZO

- Muñwali u buletshedza tshithu nga vhudalo.
- Muñwali u ola tshifanyiso tsha zwine a khou amba nga hazwo muhumbuloni wa muvhali.

1.2 MAANEA A NGANETSHELO

- Aya ndi maanea ane muñwali a anetshela tshitori kana zwiwo zwo no bvelelaho.
- Zwi anetshelwaho zwi tea u kunga na u tendisea.
- Mafhungo a hone a ñwalwa nga tshifhinga tsho fhelaho.
- Magumo a songo doweleaho nahone a fhedza tshitori zwavhudi.

1.3 MAANEA A U TATA KHANI

- Afha muñwali u vha e na ndila yawe ine a vhona ngayo zwithu.
- Mihumbulo yawe i tea u vha khagala u bva mathomoni u swika magumoni.
- Muñwali u sumbedza u imelela liñwe fhungo/sia.
- Muñwali u tikedza vhukuma fhungo line a khou toda li tshi tendiwa.
- Muñwali u sumbedza vhukhwine ha fhungo line a khou li imelela.

1.4 MAANEA A DISKHESIVI

- Afha muñwali u tata u lingana nga mihumbulo mivhili yo ñekedzwaho.

1.5 MAANEA A TSENGULUSO

- Muñwali u vha a tshi khou tou sengulusa mafhungo.
- Afha hu nga senguluswa zwo bvelelaho kana zwi sa athu u bvelela.
- Muñwali u vhekanya mafhungo awe nga ngona (Ndunzhendunzhe ya mafhungo).

1.6 TSENGULUSO YA TSHIFANYISO

- Mugudi a nga amba nga zwivhuya zwa mbofholowo fhanu Afrika Tshipembe.
- U diphina nga vhuswa.
- Afha hu nga da mihumbulo minzhi yo fhambanaho nga ha zwifanyiso zwo newaho.

1.7 TSENGULUSO YA TSHIFANYISO

- Mugudi a nga amba nga ha phukha yo/dzo sumbedzwaho.
- Mugudi a nga amba nga vhugalaphukha.
- Afha hu nga da mihumbulo minzhi yo fhambanaho nga ha zwifanyiso zwo newaho.

1.8 TSENGULUSO YA TSHIFANYISO

- Mugudi a nga amba nga ha zwivhuya zwa u nekedzwa ha vhana zwiliwa zwikoloni.
- Afha hu nga da mihumbulo minzhi yo fhambanaho nga ha zwifanyiso zwo newaho.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 50

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI**MBUDZISO 2****2.1 MUVHIGO**

Tshivhumbeo:

- Thoho
- Marangaphanda.
- Matshimbidzele.
- Mawanwa.
- Phendelo.
- Themendelo.
- Tsaino.

2.2 VHURIFHI HA TSHISHAKA

Tshivhumbeo:

- Diresi nthihi.
- Theshano.
- Mutumbu.
- Nyonesano.
- Magumo.
- Kushumisele kwa luambo (Thounu na redzhisitara).

2.3 LINWALOVHUNE

Tshivhumbeo:

- Zwidodombedzwa zwa vhune.
- Zwododombedzwa zwa pfunzo.
- Tshenzhemo ya zwa mushumo.
- Ndambedzo.
- Dzithanzi.
- Muano.

2.4 EDITHORIALA

Tshivhumbeo:

- Mvulatswinga: mududzanyi u divhadza fhungo line a khou amba nga halo line la kwama vhunzhi ha vhavhali.
- Mutumbu: u tahisa kuvhonele kwawe kwa zwithu.
- Thasululo: hu newa ndila ya thasululo ya thaidzo i vhangwaho nga fhungo line la khou ambiwa.
- Magumo: mudzudzanyi u ombedzela fhungo lihulwane.

KHETHEKANYO YA C: ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI**MBUDZISO 3****3.1 FULAYA**

Tshivhumbeo:

- Dzina la tshiimiswa.
- Mulaedza.
- Zwidombedzwa zwa tshiimiswa.

3.2 MASIA

- Fhethu hune ha khou iwa.
- Hune ha khou takuwiwa.
- Maipfi a masia a ngaho Vhukovhela, Vhubvuvha, ntha, fhasi, na zwiwe.

3.3 POSIKARATA

Tshivhumbeo:

- Nga nda: madzina na diresi ya muwalelwa.
- Nga ngomu: vhubvo na mulaedza, zwidombedzwa zwa vhudavhidzani zwa muwali.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 20
MARAGAGUTE: 100